

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

Факультет лінгвістики

Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови

«На правах рукопису»

УДК: 811.112.2

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Олена ЛАЗЕБНА

«___» _____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКА ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття ступеня магістра

зі спеціальності 035 «Філологія»

**на тему: «Явище евфемізації в політичній комунікації (на матеріалі промов
Ангели Меркель та Петра Порошенка)»**

Виконала: студентка 6 курсу, групи ЛН-11мп

Гайдаєнко Юлія Ростиславівна _____

Науковий керівник:

доц. каф. ТППНМ, к. філол. н., доц. Дзикович О.В. _____

Рецензент:

професор, д. пед. н. Корнева З.М. _____

Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень з
праць інших авторів без
відповідних посилань

Гайдаєнко Ю.Р. _____

Київ 2022

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет лінгвістики
Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Спеціальність (спеціалізація) – 035 Філологія (035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Олена ЛАЗЕБНА

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на магістерську дисертацію студенту

Гайдаєнко Юлії Ростиславівні

1. Тема дисертації «Явище евфемізації в політичній комунікації (на матеріалі промов Ангели Меркель та Петра Порошенка)», науковий керівник дисертації: Дзикович Ольга Володимирівна, доц. каф. теорії, практики та перекладу німецької мови, канд. філол. н., доц., затверджені наказом по університету від 26 жовтня 2022 р., № 3966-с.
2. Термін подання студентом дисертації: 26.11.2022.
3. Об'єкт дослідження: явище евфемізації у політичній комунікації Німеччини і України.
4. Предмет дослідження: порівняльний аналіз промов політичних діячів Німеччини та України, на матеріалі промов Ангели Меркель та Петра Порошенка.

5. Перелік завдань, які потрібно розробити:
 - 1) Схарактеризувати поняття «евфемізм».
 - 2) Визначити функції та особливості евфемізмів.
 - 3) Дати характеристику «політичному дискурсу» та визначити його особливості.
 - 4) Проаналізувати сфери застосування евфемістичних виразів у політичному дискурсі Німеччини та України.
 - 5) Виявити прийом евфемізації у політичних промовах Ангели Меркель та Петра Порошенка.
 - 6) Провести порівняльний аналіз засобів евфемізації у політичній комунікації Німеччини та України.
6. Орієнтовний перелік ілюстративного матеріалу: 30.
7. Орієнтовний перелік публікацій: тези на двох всеукраїнських конференціях та стаття у фаховому науковому журналі.
8. Дата видачі завдання: 01 жовтня 2021 р.

Календарний план

<i>№ з/п</i>	<i>Назва етапів виконання магістерської дисертації</i>	<i>Строк виконання етапів магістерської дисертації</i>	<i>Примітка</i>
1	<i>Обґрунтування теоретичних передумов дослідження</i>	<i>до 30.09.2022</i>	<i>вик.</i>
2	<i>Формування програми й методики дослідження</i>	<i>до 30.09.2022</i>	<i>вик.</i>
3	<i>Аналіз досліджуваного матеріалу та виклад і оформлення результатів дослідження</i>	<i>до 26.11.2022</i>	<i>вик.</i>

Студентка _____

Ю. Р. Гайдаєнко

Науковий керівник дисертації _____

О. В. Дзикович

РЕФЕРАТ

Гайдаєнко Ю. Р. «Явище евфемізації в політичній комунікації (на матеріалі промов Ангели Меркель та Петра Порошенка)». Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня магістра зі спеціальності 035 «Філологія». КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ, 2022.

У кваліфікаційній роботі розглянуто явище евфемізації у політичній комунікації Німеччини та України, здійснено теоретико-методологічне обґрунтування застосування даного явища у політичному дискурсі, з'ясовано які саме функції виконую евфемізм, проаналізовані промови А. Меркель та П. Порошенка, проведено компаративний аналіз використання явища евфемізації у німецькому та українському дискурсі на матеріалі промов політичних діячів.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні явища евфемізації у німецькій та українській політичній комунікації. Вперше здійснено компаративний аналіз застосування явища евфемізації у політичному дискурсі Німеччини та України на матеріалі промов А. Меркель та П. Порошенка.

Практичне значення здобутих результатів полягає у тому, що дисертація збагачує дослідницький досвід сучасної германістики новими знаннями про функції та різновид евфемізмів, їх репрезентацію в сучасній німецькій та українській мові. Отримані результати поглиблюють уявлення про закономірність функціонування евфемій, особливості їх дешифрування та можуть бути використані в освітньому процесі, зокрема в теоретичних та практичних курсах теорії та практики перекладу, мовної комунікації та лінгвокультурології.

Апробація результатів дослідження. Основні методологічні, теоретичні результати і концептуальні положення дослідження обговорювалися на: II Міжнародній науковій конференції «Комплексний підхід до модернізації науки:

методи, моделі та мультидисциплінарність», XXIX Міжнародній науково-практичній конференції АУГ «Mit der deutschen Sprache gemeinsam Grenzen überwinden».

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 3 публікаціях, з яких: 1 стаття у науковому фаховому виданні України, 2 – у збірниках матеріалів всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Ключові слова: *евфемізм, явище евфемізації, політичний дискурс, політична комунікація, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, мовленнєвий прийом.*

ABSTRACT

Haidaienko Y. R. «The phenomenon of euphemization in political communication (based on the speeches of Angela Merkel and Petro Poroshenko)». Qualifying research work with the manuscript copyright.

Dissertation for a master's degree in specialty 035 "Philology". Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, Kyiv, 2022.

In the qualification work the phenomenon of euphemization in political communication of Germany and Ukraine is considered, the theoretical and methodological substantiation of the use of this phenomenon in political discourse is carried out, it is found out what functions euphemism performs, the speeches of A. Merkel and P. Poroshenko are analyzed, a comparative analysis of the use of the phenomenon of euphemization in German and Ukrainian discourse on the material of speeches of political figures is carried out.

The scientific novelty of the work is a comprehensive study of the phenomenon of euphemization in German and Ukrainian political communication. For the first time, a comparative analysis of the use of the euphemization phenomenon in the political discourse of Germany and Ukraine was carried out on the basis of the speeches of A. Merkel and P. Poroshenko.

The practical significance of the results obtained is that the dissertation enriches the research experience of modern German studies with new knowledge about the

functions and types of euphemisms, their representation in modern German and Ukrainian. The obtained results deepen the understanding of the regularity of the functioning of euphemisms, the peculiarities of their decoding and can be used in the educational process, in particular in theoretical and practical courses of the theory and practice of translation, linguistic communication and linguocultural studies.

Approbation of the research results. The main methodological, theoretical results and conceptual provisions of the study were discussed at: II International scientific conference «Complex approach to modernization of science: methods, models and multidisciplinary», XXIX International scientific and practical conference of the UGA «Mit der deutschen Sprache gemeinsam Grenzen überwinden».

Publications. The main provisions and results of the dissertation research are covered in 3 publications, of which: 1 article in a scientific professional edition of Ukraine, 2 – in the collections of materials of all-Ukrainian scientific and practical conferences.

Keywords: *euphemism, euphemization phenomenon, political discourse, political communication, communicative strategy, communicative tactics, speech technique.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 Евфемізм як лінгвістичне явище.....	9
1.1 Особливості та функції евфемізмів.....	9
1.2 Прийом евфемізації у політичній комунікації.....	10
1.3 Специфіка застосування евфемії у політичній комунікації Німеччини.....	14
1.4 Специфіка евфемізмів у політичній комунікації України.....	19
Висновки до першого розділу.....	22
РОЗДІЛ 2 Політичний дискурс та політична комунікація.....	23
2.1 Політичний дискурс та його специфіка.....	23
2.2 Специфіка політичної комунікації.....	24
2.3 Комунікативні стратегії і тактики німецького політичного дискурсу.....	26
2.4 Комунікативні стратегії і тактики українського політичного дискурсу.....	28
Висновки до другого розділу.....	29
РОЗДІЛ 3 Прийом евфемізації у політичних промовах А. Меркель та П. Порошенка.....	30
3.1 Специфіка застосування евфемій у промовах А. Меркель.....	30
3.2 Специфіка використання прийому евфемізації у промовах П. Порошенка...32	32
3.3 Порівняльний аналіз прийому евфемізації на матеріалі промов А. Меркель та П. Порошенка.....	43
Висновки до третього розділу.....	45
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

ВСТУП

Роботу виконано в межах наукової теми кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» «Поліпарадигмальний простір лінгвістики XXI століття (німецькомовний контекст)» (державний реєстраційний номер УкрІНТЕІ: 0122U001107, дата реєстрації: 06.02.2022).

Магістерську дисертацію присвячено дослідженню явища евфемізації у політичній комунікації Німеччини та України на прикладах промов екс-канцлерки Німеччини Ангели Меркель та екс-президента України Петра Порошенка.

Актуальність проблеми полягає у тому, що сучасна політична комунікація являє собою складну систему комунікативних елементів, яка спрямована на формування актуальної і вигідної картини світу у свідомості людей, створення позитивного іміджу мовця та розкриття недоліків його/її опонента. На сьогоднішній день багато політичних діячів свідомо вдаються до викривлення тих чи інших фактів дійсності. Подібні дії можуть мати різне підґрунтя: це може грати їм на користь, приховуючи певні подробиці, що можуть завдати шкоди їхній репутації, або ж мотивом може виступати так звана політкоректність, коли є необхідність делікатно виражати власну позицію, аби не викликати обурення адресата через будь-які культурні розбіжності та особисті непорозуміння. Для досягнення своєї мети політичні діячі застосовують різноманітні комунікативні стратегії і тактики і використовують специфічні мовленнєві прийоми. Влучне використання стилістичних та риторичних засобів у політичних промовах збільшують ефективність їхнього впливу на реципієнтів. Зважаючи на поточну ситуацію у світі, не кожен політик наважиться відкрито висловлювати власну думку щодо певних тем, тому вмиле маніпулювання фактами і свідомістю людей допомагає йому/їй утримуватися на посаді. І для цього мовці вдаються до прийому евфемізації – тобто вуалювання інформації, яку потім може дешифрувати не кожен адресат і вона може залишитися у

таємниці або ж буде сприйнята у такий спосіб, який вигідно політику. Декодування евфемізмів у текстах промов допомагає розкрити дійсні наміри політика у ході його впливу на масову аудиторію.

Ступінь розробленості проблеми у науковій літературі. Проблемі евфемізації присвячено чимало робіт видатних мовознавців: Ж. В. Асеевої, О. М. Кацева, Л. П. Крисіна, Д. Болінгера, Е. Чайки, Н. Хомського, Дж. Нимана і Дж. Сильвера. Вищезазначені лінгвісти у своїх працях надають загальну характеристику явища евфемізації, не пов'язуючи його із якоюсь конкретною сферою його застосування, і описують особливості його вживання в англomовному, німецькомовному, російськомовному політичному дискурсі. У той час як визначних лінгвістичних досліджень і праць, присвячених явищу евфемізації в україномовному політичному дискурсі, існує не так багато.

Об'єктом дослідження роботи є евфемізми в сучасній політичній комунікації на прикладах німецької та української мови.

Предметом дослідження виступає порівняльний аналіз промов політичних діячів Німеччини та України, на матеріалі промов Ангели Меркель та Петра Порошенка та виявлення у них процесу евфемізації, частотності використання даного прийому, тематичних сфер його застосування і прагматичний потенціал.

Метою дослідження є виявлення евфемізмів у промовах Ангели Меркель та Петра Порошенка, порівняння частотності застосування даного прийому у німецькомовному на україномовному політичному середовищі і прослідкувати функції евфемії, притаманні німецькому та українському політичному дискурсу, дослідити тематичні сфери його застосування і прагматичний потенціал.

Для досягнення сформульованої мети слід розв'язати такі **завдання**:

1. Схарактеризувати поняття «евфемізм».
2. Визначити функції та особливості евфемізмів.
3. Дати характеристику «політичному дискурсу» та визначити його особливості.

4. Проаналізувати сфери застосування евфемістичних виразів у політичному дискурсі Німеччини та України.
5. Виявити прийом евфемізації у політичних промовах Ангели Меркель та Петра Порошенка.
6. Провести порівняльний аналіз засобів евфемізації у політичній комунікації Німеччини та України.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань у роботі застосовано такі основні методи дослідження: **загальнонаукові** – індукція, дедукція, аналіз і синтез – для уточнення теоретичних засад і формування висновків дослідження; **спеціальні лінгвістичні методи:** метод дистрибутивного аналізу – для сегментації тексту та ідентифікації лексичних одиниць; метод аналізу словникових дефініцій – для визначення первинного значення мовних одиниць військової сфери; метод структурно-словотвірного аналізу – для виявлення способів та механізмів утворення лексики військової сфери; метод функційного аналізу – для виявлення особливостей функціонування мовних одиниць у політичному дискурсі; метод перекладацького аналізу – задля аналізу текстів оригіналів промов А. Меркель; метод кількісного аналізу – для визначення частотності застосування прийому евфемізації у промовах німецького та українського політичних діячів.

Матеріалами дослідження виступають офіційні публічні промови Ангели Меркель та Петра Порошенка, що є у вільному доступі в інтернет-мережі за 2014–2022 роки.

Наукова новизна полягає в комплексному дослідженні явища евфемізації у німецькій та українській політичній комунікації. Вперше здійснено компаративний аналіз застосування явища евфемізації у політичному дискурсі Німеччини та України на матеріалі промов А. Меркель та П. Порошенка.

Практичне значення здобутих результатів полягає у тому, що дисертація збагачує дослідницький досвід сучасної германістики новими знаннями про функції та різновид евфемізмів, їх репрезентацію в сучасній німецькій та українській мові. Отримані результати поглиблюють уявлення про

закономірність функціонування евфемій, особливості їх дешифрування та можуть бути використані в освітньому процесі, зокрема в теоретичних та практичних курсах теорії та практики перекладу, мовної комунікації та лінгвокультурології.

Апробація результатів дослідження. Основні методологічні, теоретичні результати і концептуальні положення дослідження обговорювалися на: II Міжнародній науковій конференції «Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність»; XXIX Міжнародній науково-практичній конференції АУГ «Mit der deutschen Sprache gemeinsam Grenzen überwinden».

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 3 публікаціях, з яких: 1 стаття у науковому фаховому виданні України, 2 – у збірниках матеріалів всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг роботи. Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (46 джерел, у тому числі 20 – іноземною мовою. Загальний обсяг дисертації – 49 сторінок. Основний зміст викладено на 40 сторінках).

РОЗДІЛ 1 Евфемізм як лінгвістичне явище

1.1 Особливості та функції евфемізмів

Поняття «евфемізм» має велику кількість визначень, кожен дослідник, який вивчав даний прийом, характеризував його по-різному.

Так за визначенням словника «Медіалінгвістика: словник термінів і понять» за редакцією Л. І. Шевченко: «Евфемізм – емоційно нейтральне слово або словосполучення, що вживаються замість синонімічних їм табуйованих чи неприйнятих у культурній традиції конструкцій» (Шевченко та ін., 2013, с. 44).

К. Алан та К. Барідж трактують евфемізм так: «альтернатива до небажаного виразу з метою уникнення можливої втрати репутації (loss of face): або власної, або через образу репутації адресата, або якоїсь третьої сторони» (Алан, 2006, с. 221).

На думку В. Великороди евфемізм – це «одиниці вторинної номінації з відносно позитивною конотацією, що використовуються для заміни прямих найменувань, вживання яких із соціально чи психологічно зумовлених причин вважається небажаним» (Великорода, 2008, с. 5).

Дж. С. Ниман і К. Сильвер у своїй роботі дають таке визначення: евфемізми являють собою «пом'якшені, благозвучні слова чи вислови, що за певних умов служать для заміни тих позначень, що видаються мовцеві непристойними чи небажаними, невічливими, надто різкими» (Ниман, 1990, с. 36).

Схожу до попередньої характеристику евфемізмам дає і Хью Роусон: «м'які, прийнятні алегоричні слова, використовувані замість грубих, неприємних або образливих» (Роусон, 2002, с. 1).

Річард А. Спірс дає досить лаконічне визначення: евфемізми – це «слова або вирази, які замінюють інші, більш різкі чи непристойні» (Спірс, 2001, с. 92).

Джерелами евфемізмів слугують табуйовані явища та прагнення мовця не використовувати пряму назву предмета, замінюючи її нейтральним еквівалентом або стилістичним заміником. Серед функцій евфемізму О. Тараненко виділяє такі:

- Магічно-забобонна – зумовлена вірою у те, що мова має магічну силу і через заміну «імені» можна впливати як на позначуваний цим «іменем» предмет, так і на власну долю.
- Криптологічно-маскувальна – пом'якшення значення негативних або небажаних явищ.
- Політично-ідеологічна – обумовлена суспільно-політичними змінами.

- Пом'якшувально-меліоративна – заміна понять з міркувань ввічливості, норм етикету, через прагнення змінити стилістичне забарвлення того чи іншого предмета/явища.
- Жартівливо-іронічна – використання евфемізму заради створення каламбуру або прихованого висміювання об'єкта (Тараненко, 2009).

Явище евфемізації розглядається з багатьох позицій різноманітних лінгвістичних підходів та напрямків, таких як: функціонально-семантичний, стилістичний, прагматичний, дискурсивний, гендерний тощо. У рамках функціонально-семантичного підходу дослідники поділяють евфемізми за тематичними класифікаціями, а також ними побудовані схеми формування евфемістичних виразів. З точки зору прагматики, евфемізація є інструментом, що слугує для вдосконалення мовлення та дотримання доречності висловлювання. Стилїстика охоплює питання стилістичної приналежності евфемізмів та їхнього функціонування в різних мовленнєвих стилях. Також явище евфемізації вивчається у межах дискурсивної та гендерної лінгвістики (Корнєлаєва, 2019, с. 70).

У широкому сенсі евфемізми являють собою засоби непрямого зображення подій або номінації явищ (предметів), що здійснюється завдяки існуванню систематичних зв'язків між подією та предметом, про які іде мова. А у вузькому сенсі евфемізм можна визначити як уникання неналежних слів або висловлювань (Андріяш, 2022).

1.2 Прийом евфемізації у політичній комунікації

Дослідники по-різному визначають прийом евфемізації у політичному дискурсі. Наприклад, І. Сковронська та Б. Юськів заявляють, що евфемізація – це «прагнення досягнути комунікативного компромісу» (Сковронська, 2019, с. 185).

Сучасному політичному дискурсу притаманний ідеологічний та пропагандистський характер. Суспільно-політичні евфемізми використовуються

для позначення соціальних, економічних і політичних змін в країнах та регіонах. Прийом евфемізації слугує засобом впливу на формування суспільної думки та оцінки важливих соціальних явищ. Мова політиків залежить перш за все від різних ідеологій. У політичній комунікації мова виступає як засіб впливу на когнітивну систему реципієнта, нав'язування поглядів.

Евфемізми виконують у політичному дискурсі такі основні функції:

- називну;
- інформативно-естетичну;
- комунікативно-прагматичну.

Ю. Макеєвець виділяє такі риси політичних евфемізмів:

- Політичні евфемізми можуть охоплювати всі галузі суспільного життя. Їх можна застосовувати для позначення денотатів усіх тематичних груп: релігійної, суспільно-моральної, дипломатичної, військової, правової, соціально-естетичної;
- Евфемізми можуть вживатися як узуально, так і okazіонально. Тобто вони можуть бути загальноновживаними (закріпленими в мові), а можуть виникати у мовленні індивіда, тобто унікальними, не закріпленими у мові;
- Поява евфемізмів залежить від конкретного контексту, тому за певних прагматичних обставин слово або речення може набувати евфемістичного значення, але при зміні контексту втрачати його і залишатися нейтральним (Макеєвець, 2013).

Дослідниця зокрема звертає увагу на те, що у двох останніх випадках евфемізми набувають маніпулятивного характеру. Це пов'язано насамперед із тим, що прихована назва має бути визначена в контексті, інакше її не буде ідентифіковано і в результаті вона не набуде статусу евфемізму. По-друге, евфемізми в контексті приховують сутність справжнього явища, надаючи йому нейтрального або позитивного значення.

Тому евфемізми, як і всі мовні явища, перебувають у стані постійної еволюції. Сьогодні використання евфемізмів асоціюється не лише з табу, а й із

політкоректністю, затушовуванням і навіть спотворенням фактів. Евфемізм розвивається на рівні людської свідомості, суспільства, бо саме мовець визначає знак, який має бути замінений евфемізмом. Політична комунікація характеризується не лише передачею інформації, донесенням повідомлень до адресата, а й спотворенням фактів та дезінформацією. Евфемізми мають таку саму двоїсту природу. Одні науковці вважають, що вони слугують для пом'якшення негативних, неприємних та табуйованих явищ, інші стверджують, що евфемізми просто викривляють істину та спотворюють реальність.

У результаті вивчення евфемізмів у політичній комунікації, О. Стасюк виділяє такі функції евфемії:

- маніпулювання;
- демобілізація;
- профілювання;
- дотримання ввічливості;
- недопущення табуйованих висловлювань (Стасюк, 2012, с.19).

Маніпулятивна функція евфемізмів передбачає вплив на свідомість адресата, створення в уяві реципієнта позитивного образу дійсності.

У свою чергу М. Постатнік виокремлює такі фактори маніпулятивної природи евфемізмів:

- з явищем евфемізації зустрічалася незначна кількість людей (не кожен пересічний громадянин і навіть журналіст чи політик знайомий із цим комунікативним прийомом);
- евфемізм маскує та ховає істинну природу явища, нейтралізуючи його та надаючи позитивної конотації;
- існує вірогідність того, що адресат не розпізнає евфемізм у потоці мовлення, в результаті чого, явище не набуде статусу евфемізму;
- реципієнт або адресат не встигає вловити та ідентифікувати евфемізм під час інформаційного потоку і особливо в контексті промов політиків, які важко зрозуміти й оцінити. (Постатнік, 2015, с. 14–15.)

Політична комунікація характеризується смисловою неоднозначністю, театральністю та перенасиченістю різноманітними стратегіями, тактиками і прийомами, які потужно впливають на свідомість людей, створюючи таким чином ідеальну платформу для утворення евфемізмів. Саме тут евфемізми знижують негативне сприйняття і створюють у свідомості людей позитивні образи.

Функція демобілізації ґрунтується на втішанні та заспокоєванні адресата, «відгородженні» його від негативних аспектів дійсності, створенні атмосфери затишку та задоволеності ситуацією. Евфемізм виступає у ролі «рятівника» від негативу та гіркої правди.

Профілювальна функція евфемізму означає, що оратор не бажає заплямувати власну репутацію намагається таким чином викрити незаконні, неправомірні наслідки сласних вчинків.

Функція дотримання ввічливості слугує для підтримання іміджу мовця, з урахуванням загальновстановлених у відповідному соціумі позначень.

Проте хибно вважати евфемізми лише засобом приховування чогось небажаного, негативного або табуйованого. У сучасній комунікації, зокрема політичній, евфемізм все частіше набуває такої функції як політкоректність. Евфемізми можуть здійснювати функцію політкоректності, якщо політик використовує їх для маскуванню прихованих образ, непорозуміння та протиріч. Виконуючи функцію політкоректності, евфемізми не наштовхують на думки наперекір інтересам слухача.

Ряд функцій евфемізмів також виділяє В. Великорода. Серед них такі:

- вуалітивна (коли оратор не хоче називати речі своїми іменами, говорити про щось відверто);
- превентивна (використання евфемізмів для заміни вже існуючих, давніх табу, які укорінилися у свідомості людей);
- кооперуюча (оратор застосовує евфемістичні вирази для досягнення порозуміння з аудиторією);

- риторична (мовець намагається змінити думку адресата про обговорювану тему);
- елевативна (мовець навмисне підвищує «низькі чи середні стандарти», адже пойму потрібно подати інформацію в більш позитивному руслі);
- консперативна (використовується для приховання інформації, утаювання її від іншої частини аудиторії, аби люди не зрозуміли, про що йдеться насправді, і «дотримувалися дистанції» із тими, хто спілкується між собою) (Великорода, 2008, с. 19)

Пропаганда, маніпулювання думками та вплив на адресатів на різних рівнях, є невід'ємною частиною політичної комунікації. Політики використовують евфемізми для досягнення своїх цілей, для зображення фактів та ситуацій під таким кутом, щоб задовольнити їхні інтереси та втілити стратегії в майбутньому, а також приховати та замаскувати окремі факти від слухачів. Але водночас використання евфемізмів часто обґрунтовується бажанням залишитися політично коректним.

1.3 Специфіка застосування евфемії у політичній комунікації Німеччини

Проблема політичного дискурсу та явища евфемії цікавила і цікавить багатьох лінгвістів. Так, зокрема, Ч. Морріс наголошував на тому, що політичні евфемізми вживаються з конкретною метою – впливати на події та контролювати їх (Leinfellner, 1971, с. 71). В. Зандерс слушно зауважує, що евфемізм може виступати у свідомо прихованій, завуальованій формі, передусім у політичному, пропагандистському і разом з тим маніпулятивному застосуванні (Sanders, 1992, с. 127). Н. Цьольнер характеризує евфемізм як суспільне мовне явище, яке треба розглядати у прагматичному аспекті. Такої ж думки дотримуються Л. Вайсгербер та З. Люхтенберг (Weisgerber, 1962, с. 12).

Політичний дискурс стосується не тільки політики, а й лінгвістики та культури. Його оформлення стало можливим завдяки стрімкій еволюції засобів масової інформації. Політичний дискурс поєднує в собі когнітивні та соціальні аспекти, цінності, символи тощо. Політичний дискурс виступає складовою процесу конструювання індивідами власних смислів, а аналіз результатів цього процесу вимагає врахування не лише когнітивної сфери (сфери суджень), а й національних та соціальних особливостей ментальності та психології людей, ціннісних орієнтацій у суспільстві. (В. В. Турчин, 2011, с. 189-190).

Вони виникають також на основі метафори, яка базується на подібності зовнішнього образу, властивості, функції тощо. Наприклад: замість *töten* вживається евфемізм *liquidieren*. Зауважимо, що у мові торгівців воно означає – *ein Geschäft auflösen*, у переносному значенні – *etw. beseitigen, hinrichten, töten, umbringen*. Наприклад: *Heute starben auch dort Menschen, als die israelische Armee versuchte, einen Terrorführer zu liquidieren...* (Spiegel, 12. Juli 2006, Artikel „Die Zweitfronten-Zwickmühle“). Наведемо інший евфемізм – *schwarzes Gold*, що вживається як метафора до *Erdöl* (в основі лежить подібність денотатів за кольором). Наприклад: *... Angesichts der Engpässe am Markt reißen sich derzeit alle um Angolas schwarzes Gold...* (Der Tagesspiegel, 4. September 2005, Artikel „Angolas schwarzes Gold“). У вищенаведеному контексті виявляємо також інший евфемізм – *Engpass* замість *Krise*, який виник на основі суміжності понять (метонімія). Політичні евфемізми можуть виникати також на основі мейозису – тобто навмисному зменшенні інтенсивності прояву ознаки того чи іншого явища. Так евфемізм *Halbwahrheit* замінює слово *Lüge*. Наприклад: *«... Seine Antwort lautete: „Immer stärker mit den mediengerechten, stets das scheinbar richtige Wort findenden Staatsschauspielern und ihrer Begabung zur völlig überzeugenden Unverbindlichkeit sowie der Tendenz zur Halbwahrheit“»*. (Der Tagesspiegel, 16. März 2005, Artikel „Lieber sympatisch als solide“). Евфемізми можуть виникати на основі персоніфікації. Наприклад: *... Zwei der insgesamt 242 beteiligten Blauhelme wurden den Angaben zufolge verletzt. ... Neun Blauhelme waren in der Provinz ums Leben gekommen.* (Spiegel, 2. März, 2005. Artikel „Uno-Truppen töten zahlreiche

Kämpfer“). Одним з найпродуктивніших способів творення політичних евфемізмів є перифраз. Так, наприклад, виникли евфемізми – *Entwicklungsländer* замість – *die Länder der dritten Welt* (d. h. *arme Länder*) або *Superwaffe* замість *Atomwaffe* та ін. Наведемо деякі з них у контексті: ...Mit Indien, Pakistan und Israel sind inzwischen drei Newcomer im Besitz der Superwaffe... (Der Tagesspiegel, 27. Juli, 2005. Artikel “Der Iran strahlt”). Значна частина політичних евфемізмів виникає на основі запозичень з інших мов. Вони мають перевагу перед німецьким словами в тому, що як для адресанта, так і адресата не завжди є зрозумілими до кінця, як зауважує Н. Цьольнер, звучать елегантно, ввічливо, вважаються благородними і підвищують статус мовця. З цієї причини вони можуть вживатися в евфемістичній функції (Zöllner, 1997, с. 145-146).

Однак домінуючими, як демонструє даний аналіз, є саме англійські запозичення. Наприклад, замість слова *Arbeitsplatzteilung* вживається евфемізм *Job-Sharing*: ... Die SPD-Politikerin machte sich erneut stark für flexible Modelle wie Gleitzeit, Telearbeit, Job-Sharing oder Arbeitszeitkonten. (Welt online, 7. Juli, 2005. Artikel “Mütter hadern mit Arbeitszeit”). Аналогічними є французькі запозичення – *Kollaborateur* (j-m, der mit dem Feind zusammenarbeitet), що вживається як евфемізм до слова – *Abtrünnige* (ренегат, зрадник), а також *Gage* замість *Bezahlung*. Наприклад: ... Dort wurde der General als Kollaborateur dargestellt und ihm Verrat vorgeworfen. (Spiegel, 18. August, 2006. Artikel “Teekränzchen mit Israelis kostet General den Job”).

«Nach 51 Jahren nimmt der NDR die “Aktuelle Schaubude” aus dem Programm ... Erster Moderator war Werner Baecker, der die Idee aus den USA mitgebracht hatte. Für geringe Gage kamen in den Folgejahren Stars wie Udo Jürgens, Sophia Loren und Freddy Quinn nach Hamburg...» (Die Welt, 21. März, 2009. – S. 1).

У ролі евфемізмів можуть виступати цілі словосполучення. Так, замість *wie es sich gehört* (*mustergültig*) вживається французьке запозичення *comme il faut*. Наприклад: ... Von den artigen Gästen, die immer *comme il faut* auftraten, hingen manche mehr an Münster als am Hotel und blieben nach seinem Abschied weg... (Der Tagesspiegel, 31. März, 2005. Artikel “Erinnerungen an ein Hotel”). Серед евфемізмів

у політичній комунікації є чимало латинських запозичень, що виступають евфемізмами до німецьких слів. Наприклад, Kollaps (lat.mlat. zu: Zusammenbruch); Legismus (lat.-nlat. zu: starres Festhalten am Gesetz); Legist (lat.-mlat. zu: Rechtskundiger); Revanchismus (lat.-fr. zu: Rückgewinnung); Rezess (lat. zu: Rückzug); Rabatt (lat. zu: Preisnachlass); Bonität (lat. zu: Zahlungsfähigkeit); Kompromiss (lat. zu: Übereinkunft). У контексті вони виглядають таким чином: Klage gegen Rabatte ...Ein erheblicher Teil der Großversender kann seit dem 1. Juli deutlich höhere Rabatte in Anspruch nehmen, die bis zu 16 Prozent der bisherigen Kosten ausmachen... (Spiegel № 28, 12, 07.2010. – S.69). Große Koalition gegen Merkel und Kauder ... Der Kompromiss sah vor, dass die Jobcenter zu Anstalten öffentlichen Rechts werden. Dafür sollte das Grundgesetz geändert werden. (Die Welt, 21. März, 2009. – S.2). Unbelehrbare Staatsbanker ... Wer seine Anteile nicht verkaufe, müsse deshalb enteignet werden, argumentiert die Regierung... Schließlich hat der deutsche Staat eine erstklassige Bonität... (Die Welt, 21. März 2009. – S.1).

У юридичній комунікації евфемізми вживаються не тільки в юриспруденції (правознавстві, практичній діяльності юристів, судових органах), але й у засобах масової інформації. А оскільки часто доводиться говорити, писати далеко про неприємні речі, факти, то в таких випадках вживають юридичні евфемізми, які виконують переважно пом'якшувально-меліоративну функцію, що зумовлена міркуваннями етикету, прагненням подати ту чи іншу інформацію у прикрашеному вигляді (В. В. Турчин, 2011, с. 194).

Так, наприклад: Delinquent zu: Verbrecher; Suizid zu: Selbstmord; Prägnanz zu: Schärfe; desavouieren zu: anprangern; delinquieren zu: sündigen, verstoßen; sicherstellen zu: beschlagnahmen; dubios zu: zweifelhaft, schwankend, verdächtig; Anstifter zu: Auftraggeber einer Straftat; Abandon zu: Abtretung von Rechten; Verstrickung zu: Teilnahme an der Straftat; exhumieren zu: ausgraben; Delikt zu: Verbrechen; Pädophiler zu: Kinderschänder; hinter schwedischen Gardinen zu: im Gefängnis та ін. Наведемо приклади деяких з цих евфемізмів у контексті: ... Im ersten Prozeß hatte das Gericht keinen Zweifel daran, daß der Kaufmann der Anstifter war... (Welt online 6. Januar 2005, Artikel: "Halle sollte in die Luft fliegen:

Bewährungsstrafe”). Наведемо інший уривок тексту: ... In anderen Fällen habe der Geheimdienst die Herausgabe von Informationen über Personen und deren Verstrickung in Kriegsverbrechen vorlegen konnte... (Spiegel, 30. Januar 2005, Artikel: “CIA hält Unterlagen über Nazi- Kriegsverbrecher zurück”). «Dubiose Geschäfte und eine Warnung Lörrach. Die mysteriöse Entführung einer Geschäftsfrau ... Hintergrund könnten dubiose Geschäfte des Opfers sein, gegen das die Staatsanwaltschaft Mannheim ermittelt...» (Berliner Zeitung, 25./ 26. Oktober 2008. – S. 36).

Дипломатичні евфемізми використовуються у мові дипломатів з метою пом’якшити неприємні повідомлення, завуалювати ті чи інші політичні помилки. Дипломатична мова охоплює сукупність спеціальних термінів, фраз, що складають загальноприйнятий дипломатичний словник. Вона є стриманою, виваженою, обережною, це дозволяє політикам та дипломатам вести бесіду у ввічливій, пом’якшувальній формі. Тобто дипломати і політики використовують у своєму мовленні не тільки прямі номінації, а й натяки, недомовки тощо (В. В. Турчин, 2011, с. 195). Наприклад, замість rückständig вживається евфемізм rudimentär; prekär zu peinlich; prorogativ zu aufschiebend; Reprivatisierung zu in Privateigentum zurückführen; Persona ingrata oder Persona non grata zu 1. nicht mehr gern gesehener Mensch; 2. nicht mehr erwünschter Diplomat in einem fremden Staat; provisorisch zu vorläufig; Holocaust-Opfern zu gewaltsamer Tod der Juden durch Verbrennen; Plagiat zu Nachahmung, Fälschung, Kopie; obskur zu zweifelhaft, unsicher; rigoros zu streng, hart, unerbittlich; Präventionsmaßnahmen zu vorbeugende Maßnahmen; Obskurant zu Dunkelmann, Feind; autoritativ zu bevormundend; Entwicklungszusammenarbeit zu Entwicklungshilfe; Schadstoffemission zu Luftvergiftung; Pleite zu Zahlungsunfähigkeit; sanktionieren zu billigen. Наведемо деякі з них у контексті: Der Terrorist spielt doch lieber Blindekuh ... Die Terrorabwehr umfasst vier Säulen: Militärische Kooperation mit den USA und die Ausbildung von Terrorsondereinheiten; die Einrichtung spezieller Terrorgerichte; Umerziehungsmaßnahmen für Al-Qaida-Mitglieder inklusive der Einschleusung von geläuterten Ex-Dschihadisten in das Terrornetz und präventive Aufklärung...

Allerdings sei der Film als Präventionsmaßnahme geeignet, Aufklärung in jeder Hinsicht ist im Jemen bislang eine Seltenheit. (Die Welt, 21. März, 2009.-S. 6). Ein heikles Kapitel: Die Schweiz und Nazi-Deutschland ... Moralisch besonders verwerflich war der Ankauf von deutschem Raubgold aus besetzten Staaten Europas und von Gold, das Holocaust Opfern abgenommen worden war... (Die Welt, 21. März 2009, – S. 6). Regeln für die Pleite Die erste Staatspleite auf europäischem Boden seit Jahrzehnten konnte nur verhindert werden, weil die übrigen Länder der Euro-Zone dem strauchelnden Mitglied mit Milliarden-Krediten beisprangen. ... Spätere Pleite für einige nicht ausgeschlossen... (Spiegel, Nr. 28, 27.07.2010, S. 69).

Отже, у сучасному німецькому політичному дискурсі активно використовуються суспільно-політичні, юридичні і дипломатичні евфемізми як засіб маніпулювання та впливу на когнітивну систему реципієнта, формування суспільної думки і настроїв та оцінки соціально-релевантних явищ. Вони виконують називну, інформативно-естетичну та комунікативно-прагматичну функції. Значна частина політичних евфемізмів виникає на основі образної метафори та перифразу, а також запозичень, де домінуючими є англіцизми. Суспільно-політичні евфемізми обумовлені політичною коректністю. Юридичні виконують пом'якшувально-меліоративну функцію, дипломатичні – ввічливо-маскувальну. Таким чином, політичні евфемізми використовуються як з етикетних міркувань, так і з точки зору прагматики (В. В. Турчин, 2011, с. 197).

1.4 Специфіка евфемізмів у політичній комунікації України

Політика – одна з традиційних сфер, де використовуються евфемізми. Адже комунікативні завдання політиків неможливо розв'язати, використовуючи лише прямі найменування, без будь-яких алюзій, замовчувань чи уточнень. Політична комунікація може бути потрактована як мовна діяльність, що несе у собі мету «пропаганди тих чи інших ідей, емоційний вплив на громадян країни, спонукання їх до політичних дій задля досягнення суспільної злагодженої

позиції, прийняття та обґрунтування суспільно-політичних рішень в умовах множинності поглядів» (Шевченко та ін., 2014, с. 80).

К. Серажим вважає, що сучасному політичному дискурсу в українських мас-медіа притаманна так звана позиція дистанціювання від евфемізму (Серажим, 2010).

На думку Л. Шевченко політична комунікація слугує не лише для висвітлення фактів і передачі інформації в політичному просторі, а й виступає в якості «оцінки та сприйняття політичної реальності в контексті комунікативної діяльності» (Шевченко та ін., 2014, с. 81).

О. Гончарова вважає, що евфемізм у політичній комунікації застосовується для того, щоб «відволікати увагу від негативних економічних факторів», або для «прикриття антигуманної політики держави, особливо агресивних воєнних дій» (Гончарова, 2009, с. 70).

Оскільки однією з ключових функцій евфемізмів у політичній комунікації виступає саме політкоректність, то вважаємо за доцільне навести класифікацію політично коректних евфемізмів, укладену В. Андріяш та Н. Євтушенко у статті «Евфемізми у публічному дискурсі – механізм політкоректної мовної поведінки». Дослідниці наводять такі різновиди політкоректних евфемізмів:

- Евфемізми, що зменшують страшні, неприємні явища дійсності: природні, соціальні, політичні, економічні, кримінальні тощо.
- Евфемізми, що відволікають від негативних явищ суспільного життя: прикриття агресивних воєнних дій; злочинів, приховування негативних наслідків у соціально-економічній сфері.
- Евфемізми, що пом'якшують дискримінацію груп людей: вікову, майнову, расову, етнічну, гендерну, релігійну, сексуальну, професійну, за зовнішнім виглядом, за фізичними або розумовими недоліками тощо.
- Евфемізми, що позначають вплив людини на флору та фауну.
- Евфемізми морально-етичні, які існують у суспільстві, приймаються свідомістю людини.

- Евфемізми професійні, які піднімають престиж низки професій (Андріяш, 2022).

На думку дослідниці евфемізація є не лише явищем, яке допомагає уникати неприємних висловів, а й «процес поширення евфемізмів у політичному (публічному) дискурсі, в якому вони набувають знакового значення і здатні впливати на сенс висловлювань». Евфемізація політичного дискурсу обумовлена його функціонально-прагматичними характеристиками. Зокрема в умовах децентралізації державної влади в Україні евфемізм перетворюється на інструмент публічного управління, який допомагає у перерозподілі влади між центром, регіонами і територіальними громадами. Тож сучасні евфемізми сприяють побудові толерантних людських відносин, формуючи більш м'яке ставлення до певних понять соціального, політичного та повсякденного суспільного життя.

Висновки до першого розділу

Отже явище евфемізації являє собою комунікативний прийом, що використовується у мовленні для того, щоб уникати неприйнятних висловлювань, дотримуватися політкоректності у комунікації, уникати різних видів дискримінації. Політична комунікація є сферою, в якій евфемізми можуть виконувати максимальну кількість функцій: приховувати неприйнятні факти та подробиці, викривляти/позитивізувати дійсність, допомагати маніпулювати свідомістю реципієнтів тощо.

РОЗДІЛ 2 Політичний дискурс та політична комунікація

2.1 Політичний дискурс та його специфіка

Дискурс називають «зануреним у життя» текстом (van Dijk, 1998). Т. ван Дейк вважає дискурс важливою складовою частиною соціокультурної взаємодії, характеристиками якої є інтереси, цілі та стилі.

Як і поняття «евфемізм», поняття «політичний дискурс» також нараховує велику кількість визначень, що свідчить про його неоднозначність, складність та багатогранність.

Так наприклад дослідниця О. Косьянова визначає два основні підходи до розуміння поняття «політичний дискурс». Згідно з першим, політичний дискурс розглядається як інституціональний, що утворює сукупність усіх мовленнєвих актів, що використовуються в політичних перемовинах, а також правила публічної політики, що базуються на традиціях та досвіді.

Другий підхід трактує інституціональність як одну з базових ознак політичного дискурсу. Такий підхід дає змогу включити в поняття «політичний дискурс» ширший феномен мовної реальності, що належить до сфери інституціональної та неінституціональної комунікації, за умови, що принаймні один із трьох елементів комунікації (суб'єкт, одержувач і зміст) належить до сфери політики. (Косьянова, 2012).

Політичний дискурс відображає суспільно-політичне життя країни, містить елементи її культури, її загальні, національні та культурні цінності. Аналіз політичного дискурсу дозволяє виділити концепти й концептуальні опозиції, що є актуальними для певного етапу суспільного життя, дослідити стратегії і тактики спілкування, визначити загальні (універсальні) й індивідуальні) національно-специфічні риси політичного дискурсу (Максимчук, 2010, с. 75).

2.2 Специфіка політичної комунікації

Демократизація суспільного життя сформувала завдання створити принципово новий спосіб взаємодії між політиками та їхньою аудиторією, який має за мету програмування поведінки реципієнта та формування його політичної та соціальної орієнтації шляхом комунікативного впливу на нього. Цей вплив спрямований на підсвідомість людини, здійснюється приховано і його завдання полягає у корегуванні думок, мотивів і цілей людей, згідно курсу влади (Денисюк, 2010)

Багаторазове повторення певної інформації або ідеї призводить до того, що адресат мовлення починає сприймати її як достовірну або істинну і забезпечує прихильність аудиторії до персони, що проголошує цю інформацію/ідею. С. Денисюк вважає, що особливу сферу політичного маніпулювання свідомістю громадян складається з комунікативних прийомів та засобів, які ґрунтуються на соціальних стереотипах та етнічній ментальності. Тривала та регулярна експлуатація стереотипів поведінки, політичної символіки та уміле використання групових інтересів може призвести до шаблонізації свідомості громадян через типізацію впливу (Денисюк, 2010).

Дослідниця виділяє такі прийоми маніпуляції політичною інформацією процесі комунікації:

- Спотворення інформації для маніпулювання та спрямування сприйняття її суспільством у потрібному руслі,
- Вибіркове подання або приховування інформації межує з політичним обманом і є спробою актора зорганізувати інформаційний простір навколо об'єкта маніпуляції у своїх інтересах,
- Специфіка подачі інформації: неструктурований або «порційний» характер інформації, особливо у формі запланованих повідомлень, дає змогу досягти певного ефекту на громадськість,

- Час подачі інформації, увага до обставин, у яких відбувається вплив, з'ясування всіх комунікативних обставин для досягнення бажаного ефекту з урахуванням як психологічних прийомів, так і соціального контексту впливу. (Денисюк, 2010).

На думку С. Денисюк однією із ключових технологій впливу на адресата є так зване «замовчування інформації», яке здійснюється двома шляхами:

- «залишенням поза увагою» невігідної для політичних сил інформації, використання або коментування якої може завадити досягненню поставлених цілей;
- тотальне приховування інформації, яка доступна виключно політичним силам, які знаходяться при владі (Денисюк, 2010).

Однак не можна не погодитися із думкою Є. Тихомирової, що комунікація є «невід'ємною частиною сучасних демократичних режимів, тому в таких умовах зростає роль громадськості у прийнятті рішень та контролю за діями влади, яка стає більш відкритою для громадськості, тому що довіра громадян до влади дає владі можливість отримати їхню підтримку» (Тихомирова, 2003, с. 512).

2.3 Комунікативні стратегії і тактики німецького політичного дискурсу

Перш за все слід дати визначення поняттям «комунікативна стратегія» і «комунікативна тактика».

Ф. Бацевич визначає комунікативну стратегію, як «оптимальну реалізацію інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування й гнучкої їхньої видозміни в конкретній ситуації» (Бацевич, 2009, с. 133).

Стратегія, яку обрали учасники спілкування в певній комунікативній ситуації, вимагає використання відповідної комунікативної тактики, тобто «визначеної моделі поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії,

спрямованої на отримання очікуваного чи запобігання небажаного результату» (Пастернак, 2011, с. 363). Комунікативна тактика – це спосіб реалізації стратегії спілкування, який передбачає виконання однієї чи кількох дій, які сприяють втіленню стратегії.

Тепер розгляньмо комунікативні стратегії і тактики, притаманні німецькому політичному дискурсу. Аналітичним матеріалом послуговували промови экс-канцлерки Німеччини Ангели Меркель.

Базовими стратегіями, якими користується канцлерка, є:

- стратегія самопрезентації;
- інформаційно-інтерпретаційна стратегія;
- аргументативна стратегія;
- стратегія формування емоційного настрою адресата;
- агітаційна стратегія. (Дзикович, 2022)

Для реалізації перерахованих вище комунікативних стратегій Ангела Меркель застосовувала такі комунікативні тактики:

- ототожнення;
- солідаризації;
- відкритого/прихованого заклику;
- врахування ціннісних орієнтирів;
- погляду на проблему з іншого боку;
- вказівки на перспективу;
- визнання існування проблеми
- акцентування;
- несхвалення;
- прихованого звинувачення.

Комунікативні стратегії, які було виявлено у аналізованих текстах, також доповнювалися і посилювалися таким компонентом як емоційність. Хоча до характерних рис А. Меркель не відноситься харизма і вона не вдається до стратегії театральності і не ставить собі за мету грати на публіку, у її виступах спостерігається підвищена емоційність, яка досягається через використання

емоційно забарвленої лексики (Schrecken, missachten) та засобів художньої образотворчості (in nicht gekannter Härte), вони просякнуті національним духом, чому сприяють лексеми «wir», «alle», «gemeinsam» (Дзикович, 2022).

Зокрема для виступів А. Меркель характерним є комбінування різних комунікативних стратегій і тактик, що забезпечує політичній діячці більш ефективне досягнення її комунікативних (політичних) цілей.

2.4 Комунікативні стратегії і тактики українського політичного дискурсу

Розгляньмо комунікативні стратегії і тактики, які характерні для українського політичного дискурсу. Вони будуть проілюстровані промовами екс-президента України Петра Порошенка.

Політик послуговувався у своїх промовах стратегіями і тактиками, спрямованими на виправлення помилок, а також стратегією використання народних настроїв, в рамках якої він застосовував тактики ототожнення і солідаризації: «... ми маємо об'єднатися, аби разом боронити державу. Головне – не втратити країну. Разом до перемоги України, нашої з вами перемоги». Крім того однією із найбільш вживаних тактик у його промовах була тактика розкаяння в помилках: «У нас сьогодні дуже ефективно працює пропаганда Росії як частина гібридної війни проти нашої держави. І сьогодні ми нарешті добилися, ... і я вас вітаю з цим». А також П. Порошенко застосовував тактику прагнення до закріплення і примноження здобутків: «І я робив і буду робити все, що від мене залежить»; «І я буду боронити президентом, кандидатом або громадянином»; тактику гри на почуттях (на почутті страху втратити те, що далось українському народові дуже дорогою ціною): «Якби ви знали, в якому стані я прийняв державу в 2014 році...», «Головне – не втратити країну»; тактику акцентування на недоліках суперника: «... я вважаю, що величезні ризики, які скопилися над нашою державою, є некомпетентність» (Дзикович, 2022).

Висновки до другого розділу

Отже, однією із основних рис політичного дискурсу є його висока маніпулятивність. За допомогою різноманітних мовленнєвих засобів політичний діяч здійснює вплив на адресата з метою корегування його уявлення про дійсність у вигідному для політичної сили руслі і спрямування діяльності адресата на користь політика/політичної партії.

Задля втілення поставлених задач, політики послуговуються великою кількістю комунікативних стратегій і тактик, які підбираються відповідно до заданої мети та із урахуванням специфіки аудиторії та її настроїв.

РОЗДІЛ 3 Прийом евфемізації у політичних промовах А. Меркель та П. Порошенка

3.1 Специфіка застосування евфемій у промовах А. Меркель

Переходимо до аналізу явища евфемізації у політичних промовах екс-канцлерки Німеччини Ангели Меркель.

Проведений аналіз демонструє, що канцлерка доволі рідко вдається до евфемізації, але родить вона це дуже майстерно і прозоро. На момент початку агресії з боку Росії на сході України, А. Меркель виступала своєрідним посередником між Україною та Росією в рамках Мінських домовленостей. Її думка щодо виконання мирної угоди прозвучала дуже делікатно: «Leider sehr überschaubar, um es schon zu positiv zu sagen» («На жаль, прогрес дуже обмежений, якщо говорити занадто позитивно»). А. Меркель описала свої переговори із президентом України П. Порошенком як «intensive Diskussion» (інтенсивну дискусію), що може свідчити про те, що ця бесіда була насиченою та продуктивною. Щодо надання Німеччиною допомоги у вирішенні конфлікту на Сході України, А. Меркель висловила готовність сприяти цьому, застосувавши при цьому тактики визнання існування проблем і тактики вказівки

на перспективу: «Auch wenn es schwierig ist, dürfen wir nicht nachlassen» («Хоч це і важко, але ми не повинні опускати руки»). Звісно ж А. Меркель як один із найважливіших європейських партнерів України не могла залишитися в стороні у питанні національної безпеки і місії ОБСЄ і запевнила, що жодних неузгоджених дій здійснено не буде: «Da brauch die Ukraine keinerlei Sorge zu haben» («Україні не потрібно про це турбуватися»). У цьому випадку канцлерка уміло застосувала стратегію самопрезентації, втіливши її за допомогою тактик солідаризації – вона демонструє, що буде до кінця на боці України і в усьому підтримуватиме країну та її громадян.

В іншій своїй промові А. Меркель звинувачує Росію у агресії проти України і спробах окупувати східні порти в країні. А. Меркель каже: «Es gibt einen Gürtel von Ländern, die sich nicht so entwickeln können, wie sie es möchten. Davor können wir als Deutsche nicht die Augen verschließen» («Є низка країн, які не можуть розвиватися так, як їм би хотілося. Як німці, ми не можемо заплющувати на це очі»). Канцлерка натякає на загарбницькі дії Росії на території Грузії, Вірменії та Молдови і на те, що Росія постійно стає на заваді розвитку інших країн. І знову вона підкреслює свою роль у цій ситуації, наголошуючи на тому, що Німеччина не залишиться в стороні і долучиться до боротьби за свободу України та її процвітання.

Одним із засобів боротьби проти агресії з боку Росії виступають санкції. Не всіх цей метод влаштовує, зокрема і великі німецькі компанії, які співпрацювали із Росією. Але А. Меркель наголошує на необхідності і важливості цих санкцій: «... es geht hier um etwas sehr Prinzipielles» («... мова йде про щось дуже фундаментальне»). Європейський союз і Німеччина зокрема має зрозуміти, що подібні заходи є обов'язковими, адже вони спрямовані не лише на боротьбу із агресивною політикою Росії, а й сприяють розвитку інших європейських країн, у тому числі і у першу чергу на даний момент України: «Wir machen diese Sanktionen, um deutlich zu machen, dass Länder ... auch das Recht auf eine eigene Entwicklung haben» («Ми робимо ці санкції для того, щоб дати зрозуміти, що країни ... також мають право на власний розвиток»). Усі санкційні

заходи засновані на принципах міжнародного права – це знову ж підкреслює відмінність європейського суспільства від країни-загарбника.

У своїй промові з питань зовнішньої політики в Сідней канцлерка А. Меркель піддала жорсткій критиці російського президента. Вона класифікує дії В. Путіна в Україні як такі, що ставлять під сумнів весь європейський мирний порядок. А. Меркель зазначає, що «Die Ukraine-Krise ist wahrlich keineswegs allein eine regionale Angelegenheit ... sie betrifft uns alle» («Українська криза аж ніяк не є виключно регіональним питанням ... це стосується всіх нас»). Канцлерка застерігає, що Європа проявляє слабкість, бо під впливом Росії дозволяє себе розділити: «Die größte Gefahr ist, dass wir uns auseinanderdividieren lassen» і наголошує на тому, що Європа має згуртуватися та продовжувати спільний із США шлях демократичного вирішення питань безпеки. А. Меркель наголошує на тому, що необхідно докласти зусиль, щоб запобігти домінуванню тоталітарної влади: «Altes Denken in Einflussphären, womit internationales Recht mit Füßen getreten wird, darf sich nicht durchsetzen» («Не можна допустити, щоб старе мислення у сферах впливу, яке розтоптує міжнародне право, переважило»).

Перед візитом до Австралії канцлерка мала особисту зустріч із В. Путіним, проте на всі запитання щодо обговорюваних із ним тем, вона відповідала, що це конфіденційна інформація, отже цілком можна припустити тут використання евфемізму у функції замовчування.

Канцлерка запевняє: «Ich bin überzeugt: Es wird sich auch nicht durchsetzen, mag der Weg auch noch so lang, noch so beschwerlich sein und noch so viele Rückschläge mit sich bringen» («Я переконана, що він не переможе, яким би довгим не був цей шлях, яким би важким він не був і скільки б невдач він не приніс»). А. Меркель висловлює впевненість у тому, що демократичний світ в решті решт подолає всі перешкоди тоталітарного впливу Росії і цивілізований світ зможе надалі розвиватися.

3.2 Специфіка використання прийому евфемізації у промовах П. Порошенка

Протягом свого президентського строку П. Порошенко мав велику кількість виступів. Його промови мають чітку структуру, завжди звучать переконливо і однаково добре сприймаються як його колегами-політиками так і пересічними громадянами. Також окрім структурованості та логічності подачі інформації, промови екс-президента України характеризуються підвищеною емоційністю і у них доволі часто простежується тенденція називати речі своїми іменами, коли йдеться про «болючі» теми: війна, корупція, відносини із країнами-партнерами тощо.

Червоною ниткою крізь більшість виступів П. Порошенка проходить тема війни. І в рамках цієї теми рефреном лунають слова «мир» та «безпека». У проаналізованих текстах промов слово «мир» зустрічалося 118 разів і налічувало велику кількість варіантів: «мирний» (договір, план, житель), «миротворці» (миротворча місія НАТО), «мирна» угода, «умиротворювати» (умиротворення) тощо. Слово «безпека» у аналізованих промовах фігурувало 50 разів, 19 з яких йшло у поєднанні із «миром». Ще одним опорним пунктом у промовах екс-президента є «єдність»: єдність українського народу, соборність, об'єднання у боротьбі проти ворога, територіальна цілісність держави – це опорне поняття нараховує 25 повторень у проаналізованих промовах, зокрема 3 випадки, де «єдність» було замінено синонімом «соборність».

Щодо негативних найменувань, які найчастіше зустрічаються у проаналізованих висловлюваннях екс-гаранта – це слово «агресія» (агресор, агресивний), «ворог», «окупація» (окупант, окупувати), «тероризм» (терористи).

Слухаючи або читаючи промови П. Порошенка, на перший погляд можна зробити висновок, що президент висловлює свою позицію прямо, не використовуючи жодних прийомів маніпулювання свідомістю або ж засобів викривлення реальності. Проте аналізуючи ці промови, можна переконатися у зворотньому. Хоча існує думка про те, що П. Порошенко майже не вдається до

маніпулювання, про що свідчить дослідження аналітиків VoxUkraine, за даними яких лише у 8 випадках зі 133 проаналізованих висловлювань, було зафіксовано неправдиві факти (Сокирчук, 2018). Мета даної роботи – проаналізувати прийом евфемізації, одна з функцій якого полягає саме у приховуванні або ж викривленні інформації, що в свою чергу можна у тій чи іншій мірі віднести до категорії «брехні». Щодо тези про те, що П. Порошенко дуже рідко маніпулює – вважаємо її також не зовсім правдивою, адже, спираючись на матеріал попереднього розділу, в якому було наведено приклади комунікативних стратегій і тактики у промовах экс-президента, дуже яскраво прослідковуються тенденції керування свідомістю людей, які його слухають. Всі промови П. Порошенка дуже ретельно прописані і продумані, він не виступає спонтанно і кожне його слово має вагу і цінність.

Особливо яскраво це проявляється, коли П. Порошенко висвітлює найгострішу тему часів його перебування на посту президента, яка, на жаль, і наразі лишається актуальною для громадян України і Європи – війну. Як було зазначено вище, говорячи про війну П. Порошенко перш за все має на увазі мир. Ось приклади і докази того, чому ми висуваємо подібну тезу: «Я не хочу війни. Я не прагну помсти. Хоча перед очима – великі жертви, принесені українським народом». Наведу ще один приклад, де П. Порошенко відкрито говорить про мирні наміри, проте все ще у контексті обговорення війни на Сході України: «Я прагну миру і доб'юся єдності України. Тому розпочинаю свою роботу з пропозиції мирного плану». Крім того у останній наведеній цитаті дуже виразно простежується стратегія самопрезентації, яка слугує для створення позитивного іміджу мовця. Тобто в хід уже іде маніпуляція свідомістю виборців, адже перед ними стоїть політик, який обіцяє мирне рішення конфлікту. Це те, чого більшість очікує від нього почути. Ще одна комунікативна тактика, яку було задіяно у наведеній промові – тактика ціннісних орієнтирів адресата; громадяни України бажають жити у мирі і бути у безпеці і саме це президент їм обіцяє.

Розглянемо інший приклад евфемізації у цій промові: «... гарантую... мирний діалог. Зрозуміло, що не зі «стрелками», «абверами», «бесами» чи іншою

нечистю. Йдеться про діалог з мирними громадянами України». Слова, взяті в лапки, а також узагальнююче слово «нечисть» виступають тут у ролі евфемізмів, якими називають бойовиків, найманців, солдатів і тих, хто воює на стороні агресора і відстоює права так званого «руського міра». І на противагу переліченим прихильникам тирана президент заявляє про те, що готовий до спілкування виключно із мирними українцями, тобто це поняття також можна класифікувати як евфемізм до позначення адекватних людей.

Далі слідує звернення президента до жителів Луганщини і Донеччини, в якому він використовував російську мову, в чому ми вбачаємо знову експлуатацію стратегії самопрезентації, яка реалізована за допомогою тактик солідаризації і ототожнення. Президент звертається до громадян «брати і сестри» і наголошує на тому, що вони попри все належать до України, окупація не перетворює їх на громадян іншої держави: «Дорогие наши братья и сестры, сограждане!»

Президент заявляє жителям Донбасу, що «...мы ни при каких обстоятельствах не оставим вас в беде», продовжуючи дотримуватися тактик солідаризації і обіцяння. Звісно між рядків можна прочитати, що це в першу чергу необхідно не для порятунку людей, а для збереження територіальної цілісності (на чому також неодноразову буде робитися акцент) і для того, щоб країна не втратила найбільший промисловий регіон, навіть за умов, що на момент даного виступу президента економіка там була підірвана попереднім президентом України В. Януковичем та його колегами, яких П. Порошенко назвав «кланом Януковича» (це означення можна також віднести до категорії нечисті): «... миф (о якобы легитимной киевской власти) посеян и возвращен российской пропагандой и кланом Януковича».

Президент знову наголошує на тому, що його ціль мир і він збирається вести мирні переговори: «Сегодня нам нужен легитимный партнер по диалогу. Говорить с бандитами мы не будем». Вірогідно під бандитами він має на увазі «клан Януковича», про який було згадано вище – тобто депутатів від партії регіонів, найбільша кількість прихильників яких проживала саме на території

Донбасу (попередник П. Порошенко В. Янукович був земляком донеччан, тому не дивно, що вони активно підтримували його на посаді президента).

Як було зазначено вище, П. Порошенко, говорячи про війну має на увазі мир. Але цю тезу можна переосмислити і зробити зворотню заяву: говорячи про мир, президент каже про війну. Ось приклад з його промови: «Мир, якого ми сподіваємося досягти найближчим часом, не буде тривалим, якщо ми належним чином не зміцнимо нашу безпеку». Тобто із цієї фрази випливає, що за мир потрібно боротися (іншими словами – воювати); зміцнити безпеку – означає зібрати дієздатну добре озброєну армію (а наявність сильної армії – це автоматична готовність прийняти виклик і воювати). «Щоб мир став довготривалим, нам слід призвичаїтися до життя в умовах постійної бойової готовності» – каже П. Порошенко і додає: «Ми повинні тримати порох сухим». Остання фраза чітко вказує на те, що у будь-який момент мирні переговори і наміри можуть перетворитися на боротьбу. П. Порошенко робить акцент на тому що: «Армія та її переозброєння зусиллями вітчизняного військово-промислового комплексу – це наш найголовніший пріоритет». Зі слів президента випливає, що двома пріоритетами №1 України та її громадян мають бути водночас мир та боротьба (війна). Отже висновок про те, що слова «мир», «безпека», «єдність» мають альтернативне значення «війна», «боротьба», «опір». Ось ще один уривок із промови, який свідчить про те, що надія на мирне врегулювання конфлікту має бути підкріплена тими, хто готовий воювати, а саме: «Найнадійніші наші союзники і найкращі гаранті миру – армія, флот, Нацгвардія та професійні спецслужби!»

Окрім вже перерахованих комунікативних засобів впливу на аудиторію, П. Порошенко успішно послуговується прийомом цитування різноманітних текстів, завдяки чому він підвищує власний статус в очах освічених людей та демонструє нерозривність між людиною та культурою, яка формує її світогляд. Найчастіше П. Порошенко цитує класиків української літератури та євангельські тексти, які є фундаментом слов'янської культури (зокрема Пересопницьке Євангеліє, на якому президенти України складають свою присягу). Власне і у

даній промові дуже влучно було процитоване Євангеліє: «хто з мечем прийде, той від меча і загине!» – це було застереження для агресора і знову ж аргумент на користь війни, українці будуть захищати свою батьківщину не лише словами.

П. Порошенко зосереджується на європейському напрямку розвитку для України, зокрема це підтверджує його фраза: «Марення про федерацію не має ґрунту в Україні». Ніякого наслідування сусідньої країни-агресора не повинно бути допущене. Слово «єдність» у промові П. Порошенка в даному контексті може набути також синонімічного значення «союз» – тобто Європейський Союз і шлях до вступу в його склад. Для досягнення цієї мети, П. Порошенко відзначає необхідність докорінних змін у апараті влади. Він каже, що одним із кроків на шляху до істино демократичного суспільства повинні стати дострокові вибори парламенту, аби посади могли обійняти ті, хто буде відповідати потребам і очікуванням українців. Говорячи про старий склад парламенту, П. Порошенко ввічливо називає цих депутатів «шановним зібранням», аби дотримуватися політкоректності, хоча очевидно, що нічого спільного із подібною назвою ці політики не мають: «Чинний склад цього шановного зібрання не відповідає настроям суспільства». Можна зробити припущення, що озвучене невдоволення народу чинним парламентом, насправді є прихованим невдоволенням самого президента.

Однією з ключових задач, яку П. Порошенко поставив перед собою і українським народом – вихід на європейський рівень життя, входження до Євросоюзу. Говорячи про потенціал України, П. Порошенко використовує тактику акцентування позитивної інформації: «Україна має все необхідне, щоб забезпечити людям європейський добробут». Отже в Україні є всі шанси стати європейською країною, але після цього президент повертає нас до реальності фразою: «Але ми й досі пасемо задніх». Не найдипломатичніший вираз, але він спрямований на стимуляцію суспільства, президент прагне спонукати своїх співвітчизників до активних дій задля досягнення спільної мети і втілення української мрії про європейське життя.

Президент визначає коренем зла і джерелом проблем української економіки корупцію і має намір оголосити війну корупціонерам і боротися із ними до останнього. Він спонукає кожного громадянина долучитися до цієї боротьби, використовуючи почуття провини аудиторії, яка певною мірою причетна до корупційних дій: «В тому, що Україна прийшла до кризи державності, є частка відповідальності кожного з нас». П. Порошенко заявляє, що «Ми не зможемо змінити країну, якщо не змінимо себе, своє ставлення до власного життя і до життя цілої держави». Подібну заяву можна прочитати і інакше: ми повинні стати на шлях змін, почати діяти задля покращення стану нашої країни.

Президент закликає усіх об'єднатися у боротьбі проти агресора і спільно рухатися до європейського майбутнього. Зокрема він наводить приклад із історії України, який наочно демонструє, що відбувається, коли кожен вирішує бути сам за себе і відстоювати лише свою власну позицію, а не примати одну спільну точку зору: «Володимир Винниченко боровся проти Михайла Грушевського, Симон Петлюра проти Павла Скоропадського. А Нестор Махно – проти всіх. Постійні чвари та конфлікти між видатними українцями призвели до втрати нашої державності». Таким чином П. Порошенко закликає сучасне суспільство вчитися на чужих помилках, аби уникнути повторення катастрофічної ситуації, яка була допущена вищеназваними історичними особистостями.

П. Порошенко стверджує: «Нас уже ніхто не оберне в рабів криміналу та бюрократії, в прислужників колоніальної влади» – це явна заява про те, що Україна відмовляється від моделі існування сусідньої держави і на нашій території буде панувати демократія. Зерно демократичного устрою вже вбачається у даній промові президента, адже «слово народу» передує рішенням, які прийматиме влада. Подібна деталь у промові ще більше зміцнює прихильність громадян до свого президента.

Візьмемо для аналізу наступну промову П. Порошенка – новорічне привітання президента у 2014 році.

Президент почав із «інновацій», тому що його привітання прозвучало не лише державною мовою, але й російською та татарською. Це був продуманий політичний хід, який було спрямовано на здобуття прихильності максимальної кількості громадян, адже, говорячи мовою національних меншин, президент таким чином демонструє важливість кожного громадянина безвідносно мови його спілкування на приналежності до іншої культури.

Звісно у цьому зверненні П. Порошенко не уникнув теми війни, на яку він не може закрити очі. У цій промові він назвав події на Сході України «вітчизняною війною», побудувавши таким чином місточок між минулим і сьогоденням, зробивши акцент на тому, що сучасні українські солдати є гідними нащадками наших ветеранів і вони неодмінно переможуть, адже у них є гідний приклад мужньої поведінки перед обличчям ворога. Також президент процитував рядки із нашого класика української літератури Т. Г. Шевченка: «І на оновленій землі врага не буде, супостата, а буде син і буде мати, і будуть люди на землі». Завдяки цитуванню цих поетичних рядків П. Порошенко демонструє громадянам, що боротьба за мир і злагоду на українській землі триває віками і що мир є найбільшою цінністю для українського народу. А також цими рядками президент задіює тактику акцентування позитивної інформації та тактику вказання на перспективу. Хоча об'єктивно на момент промови досягнення у боротьбі із агресором були не настільки успішними, як можна було б бажати. Отже президент вдається до вуалювання істинних фактів, виставляючи замість них на передній план свою сподівання і плани.

У новорічному зверненні П. Порошенка 2015 року спостерігається тенденція до європеїзації, проте звернення президент розпочав як і у попередньому році із подяки українським воїнам на Сході, які боронять спокій громадян і надають більшості із них зустрічати новий рік у родинному колі за столом, а не на передовій лінії в окопі.

П. Порошенко також закликав громадян не полишати надії на відновлення миру і процитував уривок з поезії І. Франка:

«Я бажаю, щоб в здоров'ю,
В мирі, з братньою любов'ю,
Відтепер ішов нам час.
Щирій праці Бог поможе!
Дай вам Боже все, що гоже!»

Глава держави знову підкреслює, що «Мир і спокій, свобода і незалежність, добробут та єдність – ось головні прагнення кожного українця».

У другій частині промови президент звітує про досягнення України у відносинах із Європейським союзом. «Наступного року впаде паперова завіса між Україною та Євросоюзом» – повідомляє П. Порошенко. Вислів «паперова завіса» перекликається із відомою «залізною завісою» часів Радянського союзу, але в цьому випадку прикметник «паперова» характеризує цей бар'єр не як сувору заборону, а як формальність, яка найближчим часом буде вирішена декількома підписами на конкретних паперах.

На завершення П. Порошенко пообіцяв українцям: «все у нас буде добре! Україна буде європейською, сильною, єдиною!». Знову ми бачимо тактику обіцяння і вказівки на перспективу, що свідчить, що наразі це лише мрії та плани, але не реальність.

У привітанні 2016 року спостерігається зрушення із мертвої точки, Президент нарешті звітує про успіхи України у багатьох галузях: адаптація господарства до поточних умов, відновлення зростання економіки, обходження без російського газу, перемога Джамали на Євробаченні та досягнення параолімпійців у Ріо-де-Жанейро.

Звісно президент не забуває про баланс і не намагається зобразити виключно райдужну реальність. Він наголошує на тому, що «легко не буде», боротьба триває і триватиме ще досить довго. Зокрема П. Порошенко закликає громадян знову звернутися до досвіду попередніх поколінь у зв'язку із сотою річницею національної революції. Глава держави заявляє: «Чужих помилок – не повторю. Та й іншим – не дам». Він чітко дає зрозуміти, що його мета – об'єднати Україну і не допустити панування агресора на її території. І президент наголошує

на тому, що він буде відповідально пильнувати не лише за власними діями, а й за тим, що роблять його підлеглі, аби жодне навіть невелике намагання зробити життя в Україні кращим не виявилось марним.

Наступного року у черговій новорічній промові П. Порошенко застосував нову красиву характеристику для військових, які боронять східний кордон України – президент назвав їх «ангелами-охоронцями» і нагадав всім жителям України, завдяки кому вони в цей день сидять за столом перед телевізором у родинному колі. Також він окремо звернувся до жителів анексованого Криму із обіцянкою незабаром повернути Крим додому. Президент сказав: «російська окупація – тимчасова. Ми обов'язково об'єднаємося». Так він вкотре задіяв тактику обіцяння і приховав той факт, що досі не зміг досягти успіху у напрямку повернення Криму в межі території України.

Вже за рік риторика сильно змінюється. Якщо у попередні роки П. Порошенко втішав своїх громадян у новорічну ніч, давав надію на мир, на те, що скоро все налагодиться, то у 2017 році він вже майже відкрито заявляв про повномасштабну війну. Зокрема його фразу «У тих, хто хоче підпалити хату зсередини, – слід забирати сірники. А по тих, хто нападатиме на нас ззовні, - навпаки, відкривати вогонь» можна потрактувати як заяву про готовність до справжньої війни. І далі ще одна теза, яка чітко вказує на те, що П. Порошенко перейшов від своєї початкової ідеї «мирного діалогу» до поки що прихованого, але погрожування: «Шлю щирі святкові поздоровлення нашим міжнародним партнерам. Сполучені Штати щойно оприлюднили рішення про постачання нам сучасної оборонної зброї».

Після привітання із новим роком українських військовослужбовців, глава держави наостанок говорить, що «... ми й надалі будемо зміцнювати нову армію, – нашу гордість і нашу славу». Це може слугувати ще одним доказом того, що президент налаштовує українців бути готовими до війни.

І традиційно П. Порошенко використав у своїй промові цитату, яка слугує своєрідним гаслом, яке має запам'ятати кожен: «Для цього, як вчив владика Любомир Гузар, нам слід молитися так, ніби все залежить від Бога, але

працювати так, ніби все залежить від нас». Цю цитату можна розцінити як своєрідну інтерпретацію вислову «на бога сподівайся, але й сам не схиб».

Ще одним яскравим прикладом виступу П. Порошенка із використання евфемізмів із різноманітними функціями є його участь у президентських дебатах, коли його опонентом виступав В. Зеленський.

Головною метою опонентів на дебатах була презентація своїх політичних планів на майбутнє України, а П. Порошенко у свою чергу мав певний козир у рукаві, адже він вже випробував себе на посаді глави держави, має досвід у цій справі і може не лише обіцяти щось на перспективу, але й покращити власний імідж, продемонструвавши свої попередні досягнення (протягом дебатів досить часто лунатимуть фрази «ми українці досягли/зробили» тощо).

Під час дебатів П. Порошенко не дуже соромився відкрито висловлювати свою недовіру до «зеленого» кандидата (під зеленим у даному випадку криється два значення: відсил до прізвища та відсутність досвіду у керуванні державою).

У деяких моментах нападки П. Порошенка можна потрактувати як зневажання його опонента, хоча він і намагався стримуватися у рамках ввічливості. Наприклад П. Порошенко називав В. Зеленського «котом» або навіть «чортом у мішку» (це можна розглядати як алюзію до твору М. В. Гоголя «Ніч перед Різдвом» або ж П. Порошенко відносить В. Зеленського до категорії «нечисті», яка захопила Донбас), «красивою обгорткою», натякаючи на те, що ніхто не розуміє, що він собою являє, чого можна очікувати від такого кандидата. А у випадку із «обгорткою» можна взагалі розшифрувати послання про те, що пан Володимир нічого із себе не уявляє і всередині тієї обгортки знаходиться зовсім не те, на що народ може і хотів би сподіватися.

Також визначним моментом на дебатах стало з'ясування планів В. Зеленського щодо керування країною. Пан Володимир заявив, що він вчиться бути президентом, що він спробує, щоб зрозуміти, чи він здатен на це. П. Порошенко завуальовано назвав такий підхід дилетантським, зокрема запитавши В. Зеленського: «Чи сіли би ви в літак, пілот якого сів порулити для того, щоб навчитися? Чи лягли би ви під ніж хірурга, який прийшов в операційну

для того, щоб повчитися?» П. Порошенко відкрито критикує тотальну некомпетентність свого опонента, наголошуючи, що той занадто пізно почав проходити «курс молодого бійця». Йому варто було починати ще у 2014 році проявляти зацікавленість у долі своєї країни. Але замість цього він ухилявся від військової служби і продовжував отримувати бюджетні гроші за перформанси у студії «Квартал 95». І П. Порошенко цілком справедливо закликає пана Зеленського вибачитися перед усіма, кого ці виступи чіпляли за живе (П. Порошенко наводить аргумент про те, що коли під час одного з виступів В. Зеленський образив Кадирова, то дуже швидко попросив вибачення і назріває закономірне питання, чому лише чеченський лідер заслуговує на вибачення. Відповідь досить проста – Кадирова побоюються, а всі інші не мають змоги погрожувати актору і претендувати на вибачення).

Під час дебатів П. Порошенко проявив себе як справжній захисник інтересів українців.

3.3 Порівняльний аналіз прийому евфемізації на матеріалі промов А. Меркель та П. Порошенка

Тепер, спираючись на проведені вище аналізи промов А. Меркель та П. Порошенка, порівняємо, як застосовує прийом евфемізації кожен з політиків, знайдемо спільні і відмінні функції даного прийому у промовах політичних діячів.

Аналіз промов А. Меркель демонструє, що канцлерка найчастіше використовує прийом евфемізації у своїх промовах у функції дотримання ввічливості і політкоректності. Завдяки використанню евфемізмів саме у цій функції, А. Меркель намагається уникати неприємних ситуацій із непорозумінням між нею та опонентом, не викликати обурення у жодної зі сторін конфлікту, якщо вона освітлює якусь «болючу» тему – наприклад тему військового втручання на Сході України або тему санкцій щодо торгівлі із Росією тощо. А. Меркель майже не вдається до функції маніпулювання, адже вона давно заробила свою добру репутацію і спроби штучно впливати на

свідомість аудиторії може лише негативно вплинути на її імідж. Хоча проловам канцлерки і притаманна певна міра емоційності, із експресією вона також поводить себе дуже обережно і її мовленнєву поведінку можна назвати швидше стриманою, ніж емоційною. Вона не намагається «грати на публіку», вона поводить себе як класичний політик, який контролює себе за будь-яких обставин. У своїх публічних виступах вона проявляє себе як мудру політичну діячку, яка знає ціну кожному своєму слову.

Говорячи про підтримку України у боротьбі із агресором, А. Меркель використовує комунікативну тактику обіцяння і в деякій мірі можна виокремити в даній промові евфемізми із функцією демобілізації. Тобто вона знижує негативний фон ситуації і дає надію на швидке і успішне рішення проблеми.

Також можна висунути тезу про те, що ще однією популярною функцією евфемізму у промовах А. Меркель є кооперативна функція, завдяки якій вона полегшує встановлення контакту із аудиторією або опонентом.

Порівняно із канцлеркою, президент П. Порошенко досить часто вдається до маніпулювання свідомістю своєї аудиторії, щоб заручитися її довірою і підтримкою. Він постійно робив акцент на тому, що дії, думки, бажання і прагнення простих громадян важливіші ті, що може намагатися нав'язати влада. Але якщо читати його промови між рядків, то можна прослідкувати, що до подібних маніпуляцій із колективною свідомістю президент звертався дуже часто, тому можна зрозуміти, що це грало йому на руку, створюючи його позитивний імідж в очах виборців. Його завданням від самого початку було – продемонструвати громадянам, що вони не помилилися у своєму виборі і що він буде спроможний втілити усі покладені на нього надії.

На відміну від А. Меркель, П. Порошенко нерідко поведився емоційно. Деякі із проаналізованих вище промов були дуже палкими і у них глава держави явно грав на публіку. Стратегія театральності – одна із його улюблених, він користувався нею не лише у статусі кандидата, а й після того, як склав присягу і зайняв пост президента України. Але, не зважаючи на експресивність його мовлення і поведінки, П. Порошенко виглядав і говорив дуже переконливо.

По-різному політики висвітлювали події на Сході України та виражали своє ставлення до ситуації. А. Меркель, як було сказано раніше, виступала посередником між Європою (Україною) і Росією. В її інтересах було одразу декілька протилежних пріоритетів: як глава Німеччини вона була зобов'язана надати допомогу Україні у боротьбі із агресором, зокрема накладанням санкцій, і з тієї ж причини їй було необхідно вирішити конфлікт із Росією через залежність від торгівлі із нею.

Яскравим прикладом відмінності між політиками може послугувати те, яким чином вони піддають критиці своїх опонентів. А. Меркель критикувала В. Путіна, але ця критика була об'єктивною. П. Порошенко у свою чергу критикував В. Зеленського на дебатах і не цурався колючих висловів у адресу свого суперника. Різниця полягає у тому, що А. Меркель намагалася дійти згоди і налагодити потрібний їй та європейському суспільству контакт, П. Порошенко у своїх висловлюваннях переслідував ціль виставити себе у кращому світі, ніж його опонент, але при тому не сказати зайвого, що можна було б сприйняти занадто буквально і розцінити як образу.

Спільні мотиви використання засобу евфемізації політиками полягають у бажанні надати людям надію і віру у завтрашній день, покращити поточну ситуацію хоча б на словах, доки це не стало реальністю. Політики вдаються до викривлення фактів дійсності або недомовленості задля спокою громадян. А озвучування певних планів щодо майбутніх досягнень надихає людей рухатися до здійснення своїх мрій і досягнення поставлених цілей.

Висновки до третього розділу

У цьому розділі було розглянуто специфіку застосування явища евфемізації на матеріалі промов А. Меркель і П. Порошенка. Здійснено компаративний аналіз використання різноманітних функцій евфемізмів та виявлено спільні і відмінні риси публічних промов політичних діячів Німеччини та України.

ВИСНОВКИ

Отже у цій роботі було виконано такі завдання:

1. Було схарактеризовано поняття «евфемізм». Розглянуто сутність прийому евфемізації, сфери його застосування.

2. Визначено функції та особливості евфемізмів. Проаналізовано роботи сучасних дослідників, розглянуто різноманітні класифікації евфемій у текстах різних сфер.

3. Розглянуто поняття «політичного дискурсу» та визначено його специфіку. Досліджено роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників.

4. Проаналізовано сфери застосування евфемістичних виразів у політичному дискурсі Німеччини та України. Наведено багато прикладів, які демонструють відмінні та спільні риси використання прийому евфемізації у німецькій та українській політичній комунікації. Зокрема було розглянуто комунікативні стратегії і тактики, які притаманні для німецького та українського політичного дискурсу, в рамках яких реалізується прийом евфемізації.

5. Здійснено аналіз публічних промов Ангели Меркель та Петра Порошенка і виявлено у них прийом евфемізації.

6. Проведено компаративний аналіз використання евфемізації у політичній комунікації Німеччини та України на матеріалі публічних промов А. Меркель та П. Порошенка.

Результати проведеного дослідження збагачують дослідницький досвід сучасної германістики новими знаннями про функції та різновид евфемізмів, специфіку їх репрезентації в сучасній німецькій та українській мові, зокрема у політичній комунікації. Отримані результати поглиблюють знання про функціонування евфемій у політичному дискурсі, особливості їх дешифрування та можуть бути застосовані у освітньому процесі, зокрема в теоретичних та практичних курсах теорії та практики перекладу, мовної та міжкультурної комунікації та лінгвокультурології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріяш В., Євтушенко Н. (2022). Евфемізми у публічному дискурсі – механізм політкоректної мовної поведінки. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління, (2(62), 7–15. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2\(62\)-1](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-2(62)-1)
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф. С. Бацевич. - 2-ге вид., допов. – Київ: Академія, 2009. – 376 с.
3. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации. – Киев, 1997, с. 148
4. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. Наук. Львів, 2008. 19 с.
5. Гончарова О. Політичне красномовство у світлі сучасної теоретичної рефлексії. Культура і сучасність: альманах. Київ. 2009. № 2. С. 66–71.
6. Денисюк С. Г. Маніпулятивна комунікація: теоретичні підходи і політична практика / С. Г. Денисюк // Гуманізм та освіта: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції, 14–16 вересня 2010. – Вінниця: ВІТУ, 2010. – С. 52–526.
7. Деренчук Н. В. Особливості формування маніпулятивної стратегії в українському політичному дискурсі. Проблеми гуманітарних наук. Філологія. 2012. № 38. С. 357–364
8. Дзикович О. В., Гайдаєнко Ю. Р. Порівняльний аналіз комунікативних стратегій та тактик промов Ангели Меркель та Петра Порошенка. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 14(82). С. 94–97.
9. Климанська Л. Д. Соціально-комунікативні технології в політиці: Таємниці політичної «кухні»: Монографія. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. 332 с. с. 22–27.
10. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс: Текстуалізація реальності: Монографія. Одеса: Чорномор'я, 2007. 156 с.

11. Корнелаєва Є. В. Лінгвістична природа евфемізмів. Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». № 5, 2019. С. 70.
12. Косьянова О. Г. Політичний дискурс: загальні характеристики поняття. II Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування». Том 1.
13. Макеєвець Ю. О. Семантика та функціонування евфемізмів у німецькому політичному дискурсі (на матеріалі сучасної преси)//Іноземна філологія. Львів. 2013. Вип. 125. С. 22–28.
14. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика. – Київ, 2005. – С. 43.
15. Пастернак Т. А. Комунікативні стратегії і тактики дискурсу «співбесіда при прийомі на роботу». *Studia Linguistica: Зб. наук. пр. К.:* Видавничополіграфічний центр «Київський університет», 2011. С. 363–367.
16. Постатнік М. М., Свирид А. М. Евфемізми, причини їх виникнення, особливості вживання та перекладу (на матеріалі німецької мови). Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету : Відп. за вип. Л. П. Валенкевич. Суми: СумДУ, 2015. Ч. 2. С. 14–15.
17. Серажим К. Евфемізація у політичному дискурсі// Електронна бібліотека Інституту журналістики (електронний ресурс) Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1486>
18. Сковронська І. Явище евфемізації у відображенні комунікативного принципу толерантності українців / Ірина Сковронська, Богдана Юськів // Knowledge. Education. Law. Management. – 2019. – № 3–4 (27/28). – С. 182–198. Режим доступу: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2960>
19. Сокирчук Н. Новорічні промови Петра Порошенка. Еволюція перемог. Трансформація ворогів// <https://glavcom.ua/publications/novorichni-promovi-petra-poroshenka-evolyuciya-peremog-transformaciya-vorogiv-463260.html>
20. Стасюк О. С. Соціолінгвальні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів і дисфемізмів у парламентській комунікації ФРН та Швеції:

- автореф. дис. канд. філол. наук; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2012. 19 с.
21. Тараненко О. О. Евфемізм // Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія [електронна версія] / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. Т. 9. URL: <https://esu.com.ua/article-18587> (дата перегляду: 02.11.2022)
 22. Тихомирова Є. Б. PR як інструмент демократичного глобального управління: національний аспект. Матеріали II міжнар. наук. конф. (Одеса, 24–26 травня 2002 р.): наукова збірка / уклад.: Л.В. Марголіна; Акад. пед. наук України, Ін-т вищої освіти та ін. Київ : Ай Бі. 2003. С. 511–520.
 23. Турчин В. В., Турчин М. М. // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. : Філологічна. – 2011. – Вип. 20. – С. 189–197. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2011_20_28
 24. Фоменко О. С. Лінгвістичний аналіз американського політичного дискурсу (90-і роки ХХ століття): Автореф. дис. канд. філол. наук. – К., 1999. – с. 10
 25. Шевченко Л. І., Дергач Д. В., Сизонов Д. Ю. Медіалінгвістика : словник термінів і понять / За ред. Л.І. Шевченко. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2013. 240 с.
 26. Шевченко Л. І., Дергач Д. В., Сизонов Д. Ю., Медіалінгвістика: словник термінів та понять. К.: ВПЦ «Київський університет» 2014, с. 80. 380 с.
 27. Allan K., Burrige K. Forbidden Words: Taboo and the censoring of language. Cambridge : Cambridge University Press. 2006. 303 p.
 28. Bettinghaus E. P. Persuasive communication / Edwin. P. Bettinghaus, Michael Cody. – New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1987. – P. 87–102.,
 29. Bolinger D. Language – the loaded weapon: the use and abuse of language today. – London, 1980. Chaika E. Language: the social mirror. – Cambridge, 1989. – P. 266.
 30. Charaudeau P. Le discours politique. Les masques du pouvoir / P. Charaudeau. – Paris: Vuibert, 2005. – 256 p.

31. Denton R. E. *Political Communication in America* / R. E. Denton, G. C. Woodward. – New York : Praeger, 1990.
32. Foote, Joe S. *Television Access and Political Power. The Networks, the Presidency and the « Loyal Opposition».* – Praeger, N. Y. London, 1990., c. 17
33. Joseph J. E. *Language and Politics* / J. E. Joseph. – Edinburgh: Edinburg Univ. Pr., 2006.
34. Matthews P. H. *Linguistics. A Very Short Introduction* / P. H. Matthews. – Oxford : Oxford University Press, 2003. – 132 p,
35. McNair B. *An introduction to political communication* / Brian McNair. – Fifth edition. – New York : Routledge, 2011. – 236 p.
36. Mey, Jakob L. *Pragmatics. An Introduction.* – Blackwell, 1993., c. 248
37. Neaman J. S., Silver C. G. *Kind Words: A Thesaurus of Euphemism.* New York: Avon Books. 1990. 409 p.
38. Obeng S. G. *Language and politics: indirectness in political discourse // Discourse and society.* – 1997. – Vol.8. – No 1. – P. 53
39. Popkin S. *The Reasoning Voter. Communication and Persuasion in presidential campaigns* / Samuel Popkin. – Second edition. – Chicago: University of Chicago Press, 1994 – 332 p.
40. Rowson H.A. *A Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk.* New York : Castle Books. 2002. 463 p.
41. Sartori G. *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis* / Giovanni Sartori. – Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1976 (reprint 2005). – 368 p.
42. Spears Richard A. *Slang and Euphemism.* Signet Books. 2001. 412 p.
43. Trent, Judith S. and Friendenberg, Robert V. *Political Campaign Communication Principles and Practices.* – Praeger, 1991., c. 32, 52
44. Wilson J. *Political Discourse* / J. Wilson // *The Handbook of Discourse Analysis* / ed. by D. Schiffrin, D. Tannen, H. E. Hamilton. – Oxford: Blackwell Publishing, 2003. – P. 398–416.
45. Wodak R. *The contribution of critical linguistics to the analysis of discriminatory prejudices and stereotypes in the language of politics* / Ruth Wodak // *Handbook*

of Applied Linguistics. The Public Sphere / R. Wodak, V. Koller (eds.). – Berlin: de Gruyter, 2008. – Vol. IV. – P. 291–316.

46. Zöllner N. Der Euphemismus im alltäglichen und politischen Sprachgebrauch des Englischen. Frankfurt am Main: Lang, 1997. – 444 p., c. 145–146